

Analiza propovijedi blaženog Alojzija Stepinca o Presvetom Srcu Isusovu

Juraj Batelja*

Sažetak

Zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac je kao zatočenik u zatvoru u Lepoglavi sastavio zbirku homilija: *Propovijedi o Presvetom Srcu Isusovu*. U ovom se članku donosi analiza teoloških misli i pastoralnih poticaja koji ih obilježavaju. Nose biljeg vremena u kojemu su nastale, svojstven stil i jezik, a istražuje se i predočuje njihova struktura te autobiografska prepoznatljivost samoga autora.

Istraživanje sadržaja samih propovijedi uvodi u autorovu jasnoću vjere u Isusa, utjelovljenu riječ Božju, njegov odnos prema Nebeskom Ocu i njegovu poslušnost volji Očevoj koja je u središtu njegova poslanja u povijesti spasenja ljudskoga roda, a donijelo je novi pogled na ljudsku vremenitost i vječnost.

Iako je nadbiskup Stepinac bio nasilno odvojen od svoga stada i iako su mu bila nedostupna teološka vrela, ipak je u ovoj zbirci propovijedi predao Crkvi baštinu vrijednu znanstvenog istraživanja i nalaženja opravdanih razloga čašćenja Srca Isusova te dragocjeno vrelo za pastoralni rad. Oni, dok pronose Božju slavu, otkrivaju Nadbiskupov odgovor na poziv kršćanskog usavršavanja, jer »kroz pobožnost Isusovome Srcu i moleći litanije Srca Isusova oblikujemo svoju vjeru u to Srce kao znamen Božje ljubavi prema čovjeku«, i utiru put kojim svaki čovjek može prispijeti do svetosti i slave neba.

Ključne riječi: Kristovo utjelovljenje, objava Boga kao Oca, Isusovo božanstvo i čovječstvo, čovjek — slika Božja, Isusovo smilovanje, ljudska nezahvalnost, Srce Isusovo — znak ljubavi, litanije i pobožnosti u čast Srca Isusova

Uvod

Bl. Alojzije Stepinac, nadbiskup koadjutor zagrebački od 1934. do 1937. i rezidencijalni nadbiskup zagrebački od 1937. do 1960.¹ bijaše neumorni propovjednik

* Mons. prof. dr. sc. Juraj Batelja, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

1 Blaženi Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački i kardinal, rođen je 8. svibnja 1898. u Brezariću (ž. Krašić). Bogoslovni nauk završio je u Rimu, gdje je zaređen za svećenika 26. listopada 1930. Papa Pio XI imenovao ga je 28. svibnja 1934. nadbiskupom koadjutorom i posvećen je za biskupa 24. lipnja 1934. Nakon smrti nadbiskupa dr. Antuna Bauera postao je rezidencijalnim nadbiskupom zagrebačkim 7. prosinca 1937.

kršćanskih istina i evanđeoskog zakona. Neustrašivo je zastupao i branio slobodu i nadnaravno podrijetlo Katoličke crkve i dostojanstvo ljudske osobe. Kada zbog vjernosti savjesti nije dopustio da Crkva postane ropkinjom komunističke ideologije te da se odcjepljenjem od Rima stvori tzv. »Hrvatska nacionalna crkva«, namješten mu je politički proces u kojem ga je komunistički sud 11. listopada 1946. osudio na 16 godina robije. Hrvatski sabor je 14. veljače 1992. osudio politički sudski postupak i presudu protiv zagrebačkog nadbiskupa Alojzija Stepinca. Za njegovu hrabrost i svjedočko trpljenje papa Pio XII² uvrstio ga je 12. siječnja 1953. u Zbor kardinala. Umro je na glasu svetosti i mučeništva u Krašiću 10. veljače 1960, a pokopan u Zagrebačkoj katedrali, gdje je njegov grob postao mjesto neprekidne molitve i vrelo uslišavanja. Godine 1981. u Rimu je službeno otpočeo kanonski postupak za njegovo proglašenje blaženim i svetim. Papa Ivan Pavao II proglasio ga je blaženim 3. listopada 1998.

U ovoj godini kad Crkva u Hrvata obilježava 10. obljetnicu proglašenja blaženim i 110. obljetnicu rođenja kardinala Alojzija Stepinca, ovaj članak želi istražiti i predočiti njegovu iskrenu pobožnost Presvetom Srcu i nepokolebljivu vjeru koja se kroz nju oblikovala.

1. Nastanak propovijedi

U ostavštini nadbiskupa Stepinca nalaze se brojne zbirke propovijedi. Najveći je dio tih propovijedi objavljen u katoličkom tisku,³ ali ih je znatan broj on sastavio u zatvoru u Lepoglavi, gdje je od 19. listopada 1946. do 5. prosinca 1950. izdržavao kaznu od 16 godina strogog zatvora, na koju ga je, u montiranom sudskom postupku godine 1946, kako je to on sâm ustvrdio, osudila Komunistička partija.⁴ Brojne je propovijedi sastavio i kao sužanj u Krašiću, gdje je u župnoj kući, nakon prebacivanja iz Lepoglave, od 5. prosinca 1951. nastavio izdržavanje kazne.⁵

2 Pio XII (Eugenio Pacelli; Rim, 2. 03. 1876 — Castel Gandolfo, Italija, 9. 10. 1958), papa od 1939.

3 Izvore tih propovijedi vidi u: Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački, *Propovijedi, govori, poruke (1934. — 1940.)*, pripremio i uvod napisao Batelja, J., Zagreb, 2000; Alojzije kardinal Stepinac, nadbiskup zagrebački, *Propovijedi, govori, poruke 1941.–1946.*, pripremili i uvod napisali Batelja, J., i Tomić, C., Zagreb, 1996.

4 Usp. Alojzije kardinal Stepinac, nadbiskup zagrebački, *Propovijedi, govori, poruke 1941. 3–1946.*, 286–287.

5 U Blaženikovoj ostavštini sačuvane su 3 propovijedi iz godine 1952. te 14 propovijedi iz 1954, usp. *Copia publica trans. proc. s. virt. et mart. S. D. Aloisii Stepinac, S. R. E. Cardinalis* (Dokumenti iz postupka o kreposnom životu i mučeništvu sluge Božjega Alojzija Stepinca, Kardinala Svete Rimске Crkve; (dalje: CP), Rim, 1993, sv. XVIII, 2–40; 11 propovijedi iz 1955, usp. *Isto*, 42–78; 33 propovijedi iz 1956, usp. *Isto*, 79–179; 32 propovijedi iz 1957, usp. *Isto*, 181–283; 28 propovijedi iz 1958, usp. CP, sv. XIX, 282–372; 47 homilija iz 1959, usp. *Isto*, 375–526. i 6 propovijedi iz godine 1960, usp. *Isto*, 528–545.

1.1. Okolnosti u kojima su nastale propovijedi o Srcu Isusovu

Nadbiskup Stepinac je doveden u lepoglavski zatvor 19. listopada 1946. Upravitelj zatvora Josip Špiranec je tvrdio da to »nije bio zatvor, već kazneno popravni dom! (...) Mi želimo preodgojiti utamničenike!«⁶

Nadbiskup je, kao zatočenik, bio označen brojevima 4081 (matični karton) i 416 S. Bijaše smješten u posebnoj odjelu kaznionice, namijenjenom političkim zatvorenicima, ali u dijelu koji su logoraši držali povlaštenim, premda je tu primjenjivana najstroža zatvorska stega. Zbog strogog nadzora bio mu je onemogućen svaki dodir s drugim zatvorenicima.

Bilo mu je dozvoljeno posjedovati nekoliko teoloških priručnika i *Povijest Crkve, Annales*, u pet svezaka, koju je sastavio franjevac Luka Wadding. Uz tu skromnu literaturu on je sastavio značajne zbirke propovijedi.

Uvečer 5. prosinca 1951. Nadbiskup je prebačen na izdržavanje kazne iz zatvora u Lepoglavi u kućni pritvor u župnu kuću u Krašiću. Sa sobom je donio zbirku sastavljenih propovijedi, a među njima zbirku *Propovijedi o Presv. Srcu Isusovu*.⁷

Budući da nadbiskup Stepinac u ovim propovijedima nekoliko puta navodi encikliku Pia XII o štovanju Presvetog Srca Isusova *Haurietis Aquas in gaudio*, objavljenu 15. svibnja 1956,⁸ očito je u zatvoru napisane propovijedi u krašićkom sužanjstvu dotjerivao i upotpunjavao.

Teškoće svoga uzništva opisao je 16. siječnja 1960 u *Pismu p. Ivanu Kukulji, provincijalu DI*, ovim riječima: »Što smo sve proživjeli ovdje u ovih zadnjih nekoliko tjedana, pričat će Vam g. župnik, kad dođe do Vas. Mržnja progonitelja kipi na mene i dalje, nadajući se, da će mi ipak na koncu slomiti živce. Bog je međutim jači. U Njega sam uvijek stavljao svoju nadu i nisam se prevario. Ne ću se prevariti ni ubuduće. Bolje je časno poginuti negoli sramotno živjeti kao izdajnik Crkve. Znam, da ona ne će propasti, ali će prije ili kasnije propasti oni, koji rade na njezinoj propasti.«⁹ Neustrašiv u obrani Božjih prava, uvijek bijaše spreman i na smrt, kako je i spomenuo u *Pismu biskupu skopskom Smiljanu Čekadi*, 23. srpnja 1954: »Ako je potrebno pod mač, ići ćemo. Ako na križ, idemo i tamo uz milost Božju.«¹⁰

6 CP, sv. C, 815; usp. *Izveštaj o posjeti delegacije Kvekeri KPD-u (Kazneno–popravnom domu, op. J. B.)*, 4. X. 1950, CP, sv. XCIII, 4606.

7 Kad je 5. prosinca 1951. Nadbiskup iz Lepoglave doveden u Krašić, nakon što je otvorio kofer, izvadio je »mape, u kojima je bilo sve što je u Lepoglavi sastavio i preveo. Tu je 17 svezaka prevedenih života svetaca. Propovijedi o Mariji (84), sv. Josipu, Imenu Isusovu, Srcu Isusovu (prema zazivima iz litanija), zatim homilije prema evanđelju za sve nedjelje i blagdane u godini. Tu je i veliki svezak primjera za propovijedi, što ih je sabrao iz pročitanih djela.«, Vraneković, J., *Dnevnik — Život u Krašiću zaslužjenog nadbiskupa i kardinala Alojzija Stepinca*, (dalje: VJD), Knjiga I, Zagreb, 2006, 6.

8 Usp. Pio XII, *Haurietis Aquas*, AAS 48 (1956), 309–353.

9 Stepinac, *Pisma iz sužanjstva (1951. –1960.)*, priredio i bilješkama popratio Batelja, J., Uvodno slovo Batelja, J. i Špidlik, T., (dalje: *Pisma*), Zagreb, 1998, 357.

10 *Pisma*, 75–76.

Budući da je vrlo ozbiljno shvatio opomenu sv. Pavla »Jao meni ako Evanđelja ne navješćujem!« (1 Kor 9, 16), tražio je način njegova navješćaja. Istina, na novoj postaji svoga Križnog puta smio je slaviti sv. misu s narodom i naviještati mu Božju riječ. Iz toga nam je razdoblja ostavio dragocjene zbirke propovijedi što ih je održao u nedjelje i na svetkovine ili u prigodnim svečanostima te stotine propovijedi na teme iz Svetoga pisma: 50 propovijedi iz Knjige Postanka, 75 propovijedi na teme iz Knjige Izlaska, 37 na Levitski zakonik, 5 propovijedi na teme iz Knjige brojeva.¹¹

Nadbiskup bi povremeno dio tih propovijedi povjeravao dr. Nikoli Boriću, kanoniku Prvostolnog kaptola zagrebačkoga da ih objavi za pomoć svećenicima u propovijedanju. Objavio ih je Nadbiskupski duhovni stol u Zagrebu, ciklostilom, bez spominjanja autorova imena.¹² Ta nas činjenica podsjeća na vrijeme progona Katoličke crkve u komunističkoj Jugoslaviji i zabranu spominjanja imena nadbiskupa Stepinca kao pastira Crkve ili učitelja vjere. Sve su Blaženikove propovijedi, dakle i ove o Srcu Isusovu, uvrštene u spise na temelju kojih je dana prosudba za njegovo proglašenje blaženim.¹³

Zbirka pod naslovom *Propovijedi o Presvetom Srcu Isusovu* sastoji se od uvodne i 33 propovijedi na temelju isto toliko zaziva u litanijama Presvetog Srca Isusova, a objavljena je godine 1958.¹⁴

Evangelizaciju riječju Nadbiskup je vršio i pišući pisma. Budući da ih zbog zapljene i krivotvorenja nije slao poštom, nastojao je da po pouzdanim nositeljima donesu naslovnica ohrabrenje, pruže savjet, daju potporu, prosvijetle tegobne misli i pridignu klonule. Ta se pisma upotpunjuju propovijedima. On naime u propovijedima često dotiče probleme koje je uočio u primljenim pismima, a uzima u obzir i one koje je u pismima razjašnjavao kerigmatičkim i apologetskim pristupom. Posljednju napisanu propovijed, nažalost, nije mogao sam izgovoriti. Za vrijeme Mise »pro populo« kojoj je predsjedao pročitao ju je župnik Josip Vraneković. Bilo je to tri dana prije smrti, u nedjelju 7. veljače 1960.

1.2. *Struktura propovijedi*

Nadbiskup Stepinac je svaku propovijed brižljivo pripremao. U pripremi je čitao otačka djela i razmatrao Sveto pismo. Često spominjanje svetaca i donošenje primjera iz njihova života upućuje na zaključak da je marljivo bilježio poticajne

11 Usp. CP, sv. XXII, 1023–1234; 1236–1346; sv. XXIII, 1349–1512; 1515–1642. i sv. XXIV, 1643–1658.

12 U Zagrebu su, za vrijeme Blaženikova sužanštva, objavljene sljedeće njegove propovijedi: *Propovijedi u čast Sv. Josipa* (1953); *Katehetske propovijedi* (sv. I. i sv. II — 1956); *Propovijedi za sve nedjelje i blagdane u godini* (sv. I. 1957. i sv. II — 1958); *Propovijedi o Lurdskim Ukazanjima* (1958); *Propovijedi o Presvetom Srcu Isusovu* (1958); *Homilije prema Poslanicama* (1959); *Sveci osobiti Štovatelji Marijini* (1959); *Propovijedi za sve blagdane Blažene Djevice Marije* (1959); *Marija Posrednica Milosti — Propovijedi na Lauretanske Litanije i Starozavjetne teme u kojima se nazire lik Majke Božje* (1961)

13 Usp. CP, sv. XXVI, 572v.–635r.

14 Propovijedi o Presv. Srcu Isusovu, Zagreb, 1958; izdao Nadbiskupski duhovni stol; umnoženo u 600 primjeraka ciklostilom Nadb. duhovnog stola u Zagrebu, Kaptol 31, isključivo za svećenstvo.

prigode iz života i ugrađivao ih u propovijed. Dugo je razmišljao nad istinom vjere koju je želio prenijeti narodu. Popratio ju je molitvom i napisao na svojem skromnom pisaćem stroju. Bile su to propovijedi napisane na tri do četiri stranice običnog formata. Pisac ih je sastavljao po osmišljenom planu. U svakoj propovijedi je lako uočiti doktrinalni i moralni dio.¹⁵

Svoje propovijedi nikada nije improvizirao ni govorio bez solidne pripreve. Propovijed počinje pozdravom: »Dragi vjernici«, a nastavlja navodom iz Svetoga pisma i primjerom *ad captandam benevolentiam*.¹⁶ Zatim tumači pojedine istine vjere, pazeći da ta ista istina bude jasno i snažno izrečena. Gotovo redovito je osvjetljuje primjerima i slikama iz Svetoga pisma, iz prirode, primjerima iz života svetaca i povijesti Crkve te svjetskih zbivanja. Taj općeniti Stepinčev pristup navještaju vjere u zbirci propovijedi o Srcu Isusovu prepoznatljiv je već u prvom dijelu propovijedi kad se pri objašnjavanju smisla svakoga pojedinog zaziva rado i bogato služi prilagođavanjem ili alegorijskim tumačenjem pojedinih tekstova iz Sv. pisma, navođenjem Otačkih spisa, najčešće prema čitanjima iz Časoslova, jer je vlast bila zabranila da teološka literatura dolazi u ateističku državu.

Dok navodi primjere svetaca, rado se služi legendama, ne zalazeći u povijesnost događaja. On sam primjećuje kako pojedini primjer iz života može biti samo legenda, priča, pripovijest, te izričito kaže da to nije članak vjere, da u to vjernici nisu dužni vjerovati, ali spomenuti primjeri osvjetljuju i sadrže razgovijetnu i čovjeku shvatljivu poruku za život. To posebno vrijedi za primjere i slike koje uzima iz narodnih pripovijesti, mitskih događaja, narodne mudrosti. Primjeri, slike, priče tek su u službi navještaja Božje riječi, da bi se ona dublje utisnula u srce vjernika, budući da slika uvijek kazuje više nego jednostavna riječ.¹⁷

Kad iznosi primjere, uočljiva je »crno–bijela« tehnika, jer želi snažno predočiti suprotnosti onih ljudi koji odbijaju istinu vjere i onih koji je prihvaćaju, odnosno, onih koji se opredjeljuju protiv Krista i onih koji se opredjeljuju za Krista. Ne bez skanjanja, u skladu sa Svetim pismom, naglašava da prve čeka prokletstvo, druge zemaljska i vječna sreća. Vrlo je znakovit njegov pristup govoru o progoniteljima Crkve. Oslovljava ih teškim riječima: »budalama« naziva one koji traže utjehu gdje je neće naći,¹⁸ za ubojice poput Heroda da su »krvavi« ili »krvoločni«, za širitelje zabluda veli da su »zloglasni« ili »bezbožni«, npr. Luther, Zwingli, Calvin ili »ludački« Voltaire, Nietzsche.

No to je proročki govor. Sam Nadbiskup kaže: »Kad bismo nazvali ludakom jednog Voltairea, a on je nijekao Boga (...) onda bi nas sigurno tužili za uvredu

15 Usp. Starić, A., *Votum o »Propovijedi Srca Isusova« (A. Stepinac)*, CP, sv. LII, 1040; Tomić, C., *Votum na spise Sluge Božjega Alojzija Stepinca*, CP, sv. LIII, 1055. i sv. CXI, 3956.

16 Za privlačenje pozornosti, da zadobije blagonaklonost slušatelja.

17 U kanonskom postupku Kardinalove beatifikacije objavljene su na talijanskom jeziku prosudbe o pravovjerju i ćudoređu ovih Blaženikovih propovijedi, a izrekli su ih o. Celestin Tomić i dr. Aldo Starić, usp. 2Congregatio de Causis Sanctorum, P. N. 1762, Zagrebiens. — *Beatificationis et canonizationis Servi Dei Aloysii Stepinac, S. R. E. Cardinalis, Zagrebiensis archiepiscopi (1898–1960). Positio super martyrio*, sv. IV, Roma, Tipografia Guerra s. r. l., 1996, 572–573; 584–585; 1065–1066.

18 *Propovijedi o Srcu Isusovom*, propovijed br. 28, 101.

poštenja. Tako ih naziva Gospodin: 'Luđaci od naravi bili su naime svi ljudi, kojima je falila spoznaja Boga i koji nisu bili u stanju da zaključe iz vidljivih dobara onoga koji jest.'« (Mudr 13, 1–5) Ali on posve otvoreno tumači da nitko od ljudi nije predestiniran za vječnu propast. Gospodin »dolazi na svijet radi njih. Ljubi sve što postoji i ne mrzi ništa od onoga što je stvorio« (Mudr 11, 14–26).¹⁹

Kad iznosi primjere iz života progonitelja Crkve i rušitelja kršćanske vjere i jedinstva Crkve, služi se primjerima iz Svetoga pisma. Njima potvrđuje strahotne smrti Antioha IV, Epifana, Heroda Velikog, Heroda Antipe, Jude izdajnika. Besmislenost ludosti progonitelja prosuđuje, osim Svetim pismom, i Laktancijevom knjigom »De morte persecutorum«. Takva uporaba primjera i njihovo tumačenje bilo je svojstveno propovjedništvu prije Drugoga vatikanskog sabora. No daleko je važnija spoznaja da Blaženik njima nikad ne izriče sud o vječnom spasenju progonitelja.²⁰ Njegova je nakana i želja da se »bezbožnik obrati i živi« (usp. Ez 18, 23).

Konačno prelazi na cilj svake propovijedi, a to je primjena na život i pobuda da istine vjere ne ostanu mrtvo slovo, nego da postanu dio našega života i naše svagdašnjice.

1.3. *Jezik i stil propovijedi*

Nadbiskup Stepinac je govorio bez naučenih ukrasa, do krajnosti jednostavno, a u sužanjstvu je, da bi poruku učinio razumljivijom, često koristio i narječje rod-noga kraja. Njegov govor nije bio egzaltiran; govorio je mirno, bez pretjeranog podizanja glasa, uz jednostavne pokrete ruku. Značajno je da se nije dao ponijeti srcem. Daleko je od njega stil grčkih mudraca i rimskih govornika. On nije demagog ni promicatelj, izvikivač neke ideje, nego samo navjestitelj Božje riječi.²¹ Zato su njegove propovijedi snažno djelovale na narod. Vjernici su ga rado slušali, duboko su ih se doimale njegove riječi, prepisivali bi ih i širili, a neprijatelji su se bojali njegovih navještaja.

Privlačnost njegovih propovijedi je u sadržaju. One su snažne jer su satkane na Božjoj objavi ili na nju upućuju. Značajno je da je u ovoj zbirci naveo misli iz gotovo svih knjiga Sv. pisma, osobito Knjige Postanka (7), Psalama (9), Izaije (8), Matejeva (29), Lukina (21), Ivanova evanđelja (27), Poslanice Hebrejima i Knjige Otkrivenja po šest puta, i drugih.

On ne podilazi slušateljima niti njihovoj znatiželji, već naviješta Božju riječ, proslavlja Boga, a uporaba ljudskih datosti otkriva nam čovjeka kao Božje stvorenje i na Boga upravljeno biće. Kad navodi Sveto pismo ili otačke tekstove u latinskom izvorniku, ponavlja ih na hrvatskom jeziku. Tako dolazi do izražaja vrjednovanje izvornih tekstova i komunikacija s vjernicima klasične naobrazbe, ali i prilagodba teksta razumijevanju svakog slušatelja. Njemu je najvažnije da slušatelji

19 Usp. *Propovijedi za sve nedjelje u godini*, sv. I., 19.

20 Tomić, C., *Votum na spise Sluge Božjega Alojzija Stepinca*, CP, sv. CXI, 3957.

21 Batelja, J. — Tomić, C., *Uvod*, u Alojzije Kardinal Stepinac nadbiskup zagrebački, propovijedi, poruke, govori 1941 — 1946, Zagreb 1996, XVIII.

shvate i prihvate Božju istinu, po njoj uređuju svoj život i slijede je, ne samo u trenucima tjeskoba, progona, kriza ili stradanja nego uvijek i u svim vremenima. Katkad se može steći privid tvrdoće u njegovu zahtjevu prihvaćanja istina. Nije to zbog bremena drugima, već dosljednost u kontekstu njegove evanđeoske radikalnosti.²²

I stil i jezik u propovijedima nadbiskupa Stepinca svjedoci su njegove stamene vjere u Boga, njegove žarke ljubavi prema Bogu, Isusu Kristu, prema Crkvi Božjoj, kao i prema svim ljudima, pa i neprijateljima. Birani i znalački izgovoreni tekstovi žare ljubavlju pastira duša prema svojem stadu od kojega je nasilno odijeljen, te želi da po živoj riječi njegova očinska riječ dopre do njega, da u svojim vjernicima i u svojem narodu sačuva živu i nepokolebljivu vjeru i ljubav prema pokladu katoličke vjere. Stoga jezik i stil u jednostavnosti njegova navještaja znalački u slušateljima učvršćuju nadu u pobjedu evanđelja i Kristove Crkve u tamnim i burnim danima komunističkoga pakla, kad je izgledalo da će laž, mržnja, nepravda nadvladati istinu, ljubav i pravdu. Njemu je potpuno jasno, i tu sigurnost riječima želi prenijeti na druge, da »istina i pravda, ljubav i mir Kristov imaju posljednju riječ«.²³

2. Vjerske istine u Stepinčevim propovijedima

Nadbiskup Stepinac u pripremanju svojih propovijedi uvijek polazi od Svetog pisma, Crkvenog učiteljstva i otačkih spisa. Pred očima naime ima običnog čovjeka, koji slušajući njegove riječi, zapravo biva poučen o osnovnim istinama katoličke vjere.

Stoga ne čudi njegova zauzetost oko sadržaja i želja da bude nedvosmislen i što precizniji kad su u pitanju članci vjere. Naime bilo kakva nejasnoća ili nedorečenost u izricanju vjerskih istina bila bi pogubna, pogotovo u vremenu nedostatka i zabrane širenja vjerskog štiva. Potvrdu tome nalazi u povijesti Crkve, tj. u teškoj borbi protiv raznih krivovjerja, prvenstveno o Isusu Kristu.

2.1. Isus — Bogočovjek

Vjera u Isusa Krista koji je pravi Bog i pravi čovjek temelj je Crkve i kršćanstva. Od samih početaka bilo je pokušaja nijekanja Isusova božanstva, tj. njegove istovitnosti s Ocem. Ljudska oholost i prihvaćanje samo onoga što je razumski shvatljivo mnoge je udaljila od toga da s apostolom Petrom priznaju: »Ti si Krist, Pomazanik, Sin Boga živoga!« (Mt 16, 17) Zato nadbiskup Stepinac, tumačeći zaziv »Srce Isusovo, kućo Božja i vrata nebeska«, upozorava svoje slušatelje: »Ako gledate očima vjere, onda ćete ugledati u Isusu neizmjernu uzvišenost Božanstva.«²⁴

22 »Kad se zna kardinalov cilj i kriterij naviještanja Božje riječi gotovo da nije čudno što u njima nema nikakvih spominjanja aktualnih događaja.«, Ladika; J., *Votum na propovijedi Sluge Božjega Alojzija Stepinca*, CP, sv. LII, 975.

23 Tomić, C., *Votum na spise Sluge Božjega Alojzija Stepinca*, CP, sv. CXI, 3957.

24 *Propovijed*, br. 8, 27.

Naime i samom Petru Isus je rekao da mu to nisu objavili nikakvi zemaljski mudraci, nego Otac Nebeski. (Mt 16, 18)

U svojoj propovijedi »Srce Isusovo, s Riječju Božjom bitno sjedinjeno« osvrće se na brojne zablude u povijesti, a ističe dvije najveće: »Tijekom stoljeća naime pojavili su se raznovrsni krivovjerci, koji su naučavali najveće zablude glede Krista Gospodina. Jedni su Ga nastojali prikazati samo čovjekom, a ne i Bogom, kao što je na primjer činio bezbožni Arije²⁵. Drugi su Ga nastojali prikazati samo Bogom, a ne i čovjekom, kao što su radili krivovjerci prozvani Dokete.«²⁶ Koliko je važno u povijesnom Isusu prepoznati i prihvatiti pravoga Boga, nadbiskup Stepinac je očitovao tvrdnjom da »nitko nema izgovora za svoju nevjeru«.²⁷ A »ne priznati pak Kristu božanske časti u svojoj punini toga značenja, to znači isto toliko, koliko i sama sebe osuditi na vječnu propast«.²⁸ Potkrepljuje to i riječima Sv. pisma, koje kaže: »Tko vjeruje u Sina, ima život vječni, a tko ne vjeruje, ne će vidjeti života, nego gnjev Božji ostaje na njemu.« (Iv 3, 36)²⁹

Potvrdu Isusova božanstva Nadbiskup prepoznaje i u njegovu strpljivom podnošenju muka:

Pa ipak ti bičevi, da pak te pljuvanke, da pak te čuške, da ti strašni bičevi, da ta strašna trnova kruna, da taj teški križ, da ta smrtonosna žeđa, da to ubojničko koplje, koje je probolo Njegovo Presveto Srce, da sve te neopisive muke dobiju beskrajnu svoju vrijednost, morala je ljudska narav biti bitno sjedinjena sa božanskom naravi Kristovom, moralo je Srce, koje je kucalo u Kristovim tjelesnim grudima, biti bitno sjedinjeno sa Njegovom božanskom osobom, od koje svaki čin Kristov dobiva svoju beskonačnu vrijednost, kao čin neizmjernoga Boga.³⁰

Kroz pojedine zazive Stepinac prepoznaje i ističe attribute Bogočovjeka i sažimlje ih u propovijedi »Srce Isusovo u kojem prebiva sva punina božanstva« riječima:

Kad se klanjamo Presv. Srcu Isusovu, klanjamo se Srcu Onoga, koji je sveznajući. Kad se klanjamo Presv. Srcu Isusovu, klanjamo se Srcu onoga, koji je nadasve mudar, to jest, koji umije sve najbolje udesiti, da poluči željeni cilj. Kad se klanjamo Presv. Srcu Isusovom, klanjamo se Srcu Onoga, koji je svemoguć. Kad se klanjamo Presv. Srcu Isusovu, klanjamo se Srcu Onoga, koji je nadasve svet. Kad se klanjamo Presv. Srcu Isusovu, klanjamo se Srcu Onoga, koji je nadasve pravedan, to jest zlo kazni a dobro nagrađuje; koji je nadasve dobar, nadasve milosrdan, nadasve istinit, nadasve vjeran.³¹

25 Arije (+ 336), egipatski svećenik. Nijekao Isusovo božanstvo.

26 *Propovijed*, br. 4, 12. Dokete su bili sljedbenici manihejskog krivovjerja, tj. dualizma utemeljenog na pretpostavci izvornog sučeljavanja Božjeg Duha i Duha Zla. Učili su da je Krist imao samo prividno tijelo. Odbacivali su klanjanje križu i čašćenje svetih slika.

27 *Propovijed*, br. 16, 56.

28 *Isto*, 56.

29 *Isto*, 56.

30 *Propovijed*, br. 4, 13.

31 *Propovijed*, br. 16, 58.

Presveto Srce uspoređuje sa šatorom Svevišnjega u kojem se krije božanska svemoć, sve znanje, mudrost, pravednost i svi ostali božanski atributi. Nepobitna je dakle činjenica da je nadbiskup Stepinac potpuno utemeljeno i jasno svojim vjernicima pokazao kako u Srcu Isusovu prepoznati srce Onoga koji je pravi Bog i pravi čovjek.

Oslanjajući se prvenstveno na riječi Matejeva evanđelja, u svojim propovijedi-ma tumači i prikazuje Isusa kao onoga koji objavljuje Boga, kao vrhunac objave. U zazivu: »Srce Isusovo, koje je Ocu vrlo omiljelo« isповijedamo ono što je u Novom zavjetu opisano prilikom Isusova krštenja na rijeci Jordanu, kad Otac o Sinu progovara riječima: »Ovo je Sin moj, Ljubljeni! U njemu mi sva milina!« (Mt 3, 17) U tom događaju Otac je objavio svojeg Sina, a svojim životom Sin objavljuje Oca. U njemu je punina objave zato jer su on i Otac jedno. On je istodobno onaj koji objavljuje i koji se objavljuje, tj. kako Nadbiskup reče: »Budući da je pak Sin po naravi, a Bog je biće neizmjerljivo, to nužno slijedi, da je taj Sin tako velik i uzvišen, da Ga nitko ne može potpuno shvatiti, do li Otac nebeski, kao što ni Oca nebeskoga nitko ne može potpuno shvatiti osim Sin Njegov.« »Nitko, veli Isus Židovima«, ističe nadbiskup, »nitko ne pozna Sina, nego jedino Otac, i nitko ne poznaje Oca, nego jedino Sin i onaj, kojemu to Sin hoće objaviti.« (Mt 11, 27)

2.2. *Isusovo je utjelovljenje potvrda Božje ljubavi i svemoći*

Da bi promijenio čovjekov odnos prema Bogu kojega su se ljudi u SZ bojali, jer su vjerovali da je On svemoćan, pravedan, sudac i gospodar, Isus upotrebljava izraz »Abba« — »Otac«. On ga objavljuje kao svojeg, ali i našeg Oca. Kao što Otac ljubi Sina, tako ljubi svakog čovjeka. U propovijedi o zazivu »Srce Isusovo, pravde i ljubavi posudo« stoji:

Ali u Bogu nije samo pravda. U Bogu je i ljubav, i to ljubav, koja nadilazi ljubav i najbolje majke. Jer što govori Gospod na usta proroka Izaije? Kad se je tužio Sion, da ga je Gospod ostavio, da ga je Gospod zaboravio, odgovara Gospod ovako: »Zaboravi li žena djetesce svoje? Ne smiluje li se plodu tijela svojega? A da bi ga i zaboravila: Ja ne zaboravljam tebe. Gle na ruke sam te svoje zapisao.« (Iz 49, 15–16)³²

Na posebno slikovit i teološki dubok način autor opisuje tajnu Isusova utjelovljenja. Riječ je naime o vrhuncu povijesti spasenja. Bog postaje čovjekom, uzima ljudsko tijelo da bi bio nama sličan u svemu osim u grijehu. Tumačeći zaziv litanija: »Srce Isusovo, s Riječju Božjom bitno sjedinjeno«, nadbiskup Stepinac, koristeći se riječima sv. Augustina, kaže da bi jednako krivo bilo zaniijekati Isusovo čovještvo, kao i njegovo božanstvo:

U svakom slučaju, bilo da netko kaže, da je (Isus) bio samo čovjek, zaniijekati će slavu Stvoritelja; bilo da je bio samo Bog, zaniijekat će milosrđe Otkupitelja... Tko bi, naime, po smrtonosnom uvjerenju vjerovao, da je Spasitelj naš jedne naravi, taj će biti

32 *Propovijed*, br. 10, 36.

prisiljen reći, da je razapet ili samo čovjek ili samo Bog. Ali nije tako. Jer niti bi bio mogao samo Bog osjećati, niti bi bio mogao samo čovjek nadvladati smrti.³³

Njegovo čudesno utjelovljenje nije umanjilo njegovu božansku slavu i istobitnost s Ocem. To što je rođen od žene samo je još jedna potvrda Božje ljubavi i svemoći. Utjelovljenjem Isusa Marijino djevičanstvo nije povrijeđeno ili umanjeno. Dapače, ono je pridonijelo njenoj proslavi. Nadbiskup Stepinac taj događaj promatra svojstvenim tumačenjima. Naime da bi što rječitije istaknuo zahvat Duha Svetoga i djevičanstvo Majke Isusove, kaže:

Ako je naime otajstveni grm, što ga je gledao Mojsije u pustinji, mogao gorjeti, a da ipak ne izgori, mogao je i Isus iz krila Djevičina izaći bez povrede Njezinog djevičanstva. Ako je Isus mogao izaći iz zapečaćenog groba bez povrede grobnog pečata, mogao je izaći iz krila Djevice, a da ne dira u pečat Njezina Djevičanstva. Ako je Isus mogao ući kroz zaključana vrata u dvoranu Posljednje Večere, mogao je s istom lakoćom iz krila Djevice ući u svijet bez povrede Njezina djevičanstva. Ako jedna sunčana zraka može proći kroz kristal bez povrede kristala, može i božansko Sunce pravde, Isus Krist, da prođe kroz kristal Marijina djevičanstva tako, da ga ne samo ni najmanje ne ozlijedi, nego, da ga učini još sto puta sjajnijim i blistavijim, kao što i sunčana zraka čini, da kristal tekar u dodiru s njome zadobije svoj pravi sjaj.³⁴

U propovijedi na zaziv »Srce Isusovo, hrame Božji sveti« nadbiskup će taj odnos između Isusova utjelovljenja i Marijina djevičanskog majčinstva predočiti ovim riječima:

I taj hram je nadasve svet! Svet je po svome graditelju (...). Navješćujući Mariji utjelovljenje Sina Božjega: »Duh Sveti doći će na Tebe, i sila Svevišnjega osjenit će te. Zato će se i Sveto, što će se roditi od Tebe, zvati Sin Božji.« (Lk 1, 35) (...) Svet je taj hram i po tlu, na kojemu je građen. Dok su Salomonov i Justinijanov hram građeni na običnoj zemlji, ovaj sveti hram Božji, Srce Isusovo, građeno je na svetom djevičanskom tlu, u krilu Djevice Marije, pune milosti, kojemu tlu se ne može približiti smrtnik, da ga okalja, kao ni Mojsije, koji se nije smio približiti otajstvenom grmu, koji je gorio, a nije sagorijevao. Svet je taj hram i po utisku, koje je pravio na svakoga, tko bi ga pogledao, čuo ili k njemu pristupio.³⁵

2.3. *Isus — spasitelj i otkupitelj ljudskoga roda*

Kad je čovjek sputan okovima grijeha i Sotone okrenuo leđa Stvoritelju, On se još više prignuo i sažalio nad ljudskom bijedom. On zna »kakvu je pustoš učinio grijeh u duši čovjekovoj nakon pada Adamova, kad mu je potamnio razum i oslabila volja za svako dobro«. ³⁶ Predobri Bog ostaje vjeran čovjeku i šalje svoga Sina, Isusa na ovaj svijet. Na upit o motivu i svrsi svega što je Isus za života činio i pretrpio, Nadbiskup odgovara riječima: »Evo odgovora, zašto je Isus htio doći na svi-

33 *Propovijed*, br. 4, 13; usp. *Sermo 3 de Ascens. u Brev. 5. die Oct. Lect.*

34 *Propovijed*, br. 3, 9.

35 *Propovijed*, br. 6, 20.

36 *Propovijed*, br. 11, 38.

jet u tamnoj, hladnoj zimskoj noći. Tamno je bilo u dušama ljudi, jer nisu poznavali Boga. Led je bio u srcima ljudi, jer su se mrzili među sobom.«³⁷ U propovijedi na zaziv »Srce Isusovo, strpljivo i mnoga milosrđa, smiluj se nama!« veli: »Toliku je samilost imao prema nama. Beskrajno milosrđe nije Mu dalo, da nas pusti propasti. Zato i odgovara onima, koji mrmljaju protiv Njega, što se je svratio u kuću carinika Zakeja: 'Sin čovječji je došao, da potraži i spasi što je bilo izgubljeno.' (Lk 19, 10)«³⁸

Autor ističe kako ta Isusova žrtva koju čini samo iz ljubavi nije ničim, ni od koga uvjetovana: »Ili je možda tko prisilio Krista, da side na ovaj svijet i umre za nas? Samo luda bi mogla takvo nešto pomisliti, da bi ikoji stvor bio u stanju prisiliti na nešto neumrloga i svemogućeg Stvoritelja svijeta. Samo golemu ljubav Božja prema čovjeku bila je to u stanju učiniti.«³⁹ Premda ga njegovo utjelovljenje stavlja u krilo jednog naroda — židovskoga, njegova otkupiteljska ljubav bila je otvorena svim ljudima, ona je univerzalna, ona je poput Crkve koju je utemeljio — katolička. Nadbiskup to izriče riječima: »I to bogatstvo Presv. Srca Isusova širom je otvoreno svakomu čovjeku. Nije zaključano, kao što običavaju zemaljski bogataši sakrivati svoje blago u željezne nepristupačne blagajne od straha pred provalnicima. Srce Isusovo bogato je za sve!«⁴⁰ Jedini uvjet je vjera koju traži od čovjeka. Čitajući Evandjelja, promatramo Ljubav na djelu, Srce koje ne odbija nikoga. Ono tješi: »Utješi se, kćerko, vjera te je tvoja ozdravila« (Mt 9, 22); ohrabruje: »Ne plači!«, (Lk 7, 13), podiže: »Mladiću, velim ti, ustani!« (Lk 7, 14), oživljava: »Lazare, izlazi!« (Iv 11, 43)⁴¹

2.4. *Isus — primjer svetosti i moralnog života*

Govoreći o onome što proizlazi iz spoznaje Božje objave, Nadbiskup se obraća svojim slušateljima da bi ih odvratio od ponašanja koje nije u skladu s onim što simbolizira Srce Isusovo, odnosno što izriču pojedini zazivi iz Litanija, i da bi te iste slušatelje potaknuo na nasljedovanje Srca Isusova kroz gajenje pojedinih kreposti. Nadbiskup nastoji pojasniti kako iz svake pojedine kreposti izvire druge. U propovijedi u kojoj tumači zaziv »Srce Isusovo, krjeposti sviju bezdno«, na postavljeno pitanje: »Što je naime krjepost?« on odgovara: »Krepost nije ništa drugo, nego ustrajnom vježbom postignuta sposobnost i spremnost za vršenje dobra, trajna sklonost volje na dobro.«⁴²

Promatrajući Srce Isusovo i njegove kreposti kaže:

A sada da pogledamo malo krjeposti Presvetog Srca Isusova. Krjeposti ima mnogo vrsti. Jedne imaju Boga za predmet, izvor i povod, kao što su krjeposti vjere, ufanja i

37 *Propovijed*, br. 9, 30–31.

38 *Propovijed*, br. 20, 72.

39 *Propovijed*, br. 19, 68.

40 *Propovijed*, br. 21, 75.

41 *Usp. Propovijed*, br. 28, 100.

42 *Propovijed*, br. 12, 41.

ljubavi, pa se zovu bogoslovske. Druge se zovu moralne krjeposti. Četiri od njih su stožerne, na kojima kao na stožerima počivaju sve ostale, a zovu se pravednost, umjerenost, razboritost, jakost. Iz njih izvire sedam glavnih krjeposti, koje su protuteža sedam glavnih grijeha; a to su: poniznost, poslušnost, blagost, darežljivost, umjerenost u jelu i pilu, čistoća, revnost u dobru. Svaka pojedina od njih je opet izvor drugih krjeposti.⁴³

On predstavlja poziv na svetost kao obavezu svakog krštenika, a ne samo pojedinaca. To »žarko ognjište ljubavi« želi zapaliti svijet, želi se proširiti u dušu svakog čovjeka. Ne radi sebe, već radi nas. Ostavlja primjer i zadatak: »Budite dakle savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski!« (Mt 15, 48) Nadbiskup primjećuje: »I ako je dao nalog — budite savršeni, kao što je savršen Otac vaš nebeski — mogao je prstom uprijeti na Sebe: 'Primjer sam vam dao, da i vi tako činite.'« (Iv 13, 15)⁴⁴ Zašto je potrebno biti svet? »Svetost je jedina legitimacija i propusnica za nebo. Čak niti novorođeno dijete, ako umre bez krsta, dakle bez milosti posvećujuće i prema tome osnovne svetosti, nema tamo pristupa.⁴⁵ Kud više se zahtijeva to onda od odraslog čovjeka, ako je krsnu milost proigrao i teško uvrijedio Boga svoga.«⁴⁶

Danas kad se reklamira tzv. laički moral, moral bez Boga, moral koji bi trebao biti utemeljen isključivo na spoznajnoj moći ljudskog razuma, dobro je poslušati proročki izrečene riječi nadbiskupa Stepinca:

U praksi znanje dobra i vršenje njegovo ne idu istim korakom, ako ne primimo nešto od punine onoga Srca, u kom je sadržana sva snaga milosti Božje na našu slabu ljudsku narav. Bez toga nije čovjek ništa drugo nego mlinsko kolo, ali bez vode, koja ga tjera; ništa drugo nego jedrilica u zraku, a bez zračne struje, koja ju nosi; ništa drugo nego motor, a bez motornog goriva; ništa drugo nego čamac na vodi, ali bez jedra i vesala: jednom riječi ništa drugo nego velika bijeda i nevolja.⁴⁷

Potvrda tome nisu ništa drugo nego zla koja trpi ljudski rod zbog svoje oholosti koja je korijen svakog zla:

Čovjek je nadalje zaboravio, da je stvoren na sliku i priliku Božju, i da mora paziti, da ne bi nagrdio te svoje slike Božje u sebi. (...) Zato ih predade Bog sramotnim strastima (Rim 1, 25–26) (...) kao što su samoblud i kod muških i kod ženskih, kojega opisuje apostol u istoj poslanici, i druge opačine. (...) Čovjek je konačno zaboravio na red u odnosu prema bližnjemu, i umjesto da bude jedan drugome brat, postao je jedan drugome vuk, napunivši se prema riječima sv. Pavla svake nepravde, zavisti, ubijstva, svađe i postavši doušnici, klevetnici, uvredljivci, nepokorni, nepomirljivi, nemilostivi.⁴⁸

43 *Isto*, 42.

44 *Isto*, 43.

45 Budući da se učenje Crkve po ovom pitanju razvijalo, ovaj je stav samo odraz vremena i tadašnjih spoznaja teologa.

46 *Propovijed*, br. 22, 78.

47 *Propovijed*, br. 18, 64.

48 *Propovijed*, br. 30, 107. »Jer svi sagriješite i nemaju slave Božje« (Rim 3, 23), to jest milosti posvećujuće, bez koje nema života vječnoga. *Usp. Propovijed*, br. 31, 110.

U propovijedi na zaziv »Srce Isusovo, satrveno zbog opačina naših« nadbiskup Stepinac nabraja sve ono što je bilo rak–rana ondašnjeg društva:

Kako su morali satirati ovo Presveto Srce neprirodni grijesi bračnih drugova, ubijanje nevine djece još prije nego su ugledala svijetlo svijeta; kako su morali satirati ovo Presveto Srce grijesi mržnja i zavisti među pojedincima, obiteljima i narodima; pa onda grijesi nemarnosti za nadahnuća Božja, svetu Misu; klevete i ogovori, krađe i razbojstva.⁴⁹

Zbog svega navedenog Nadbiskup potiče vjernike na davanje zadovoljštine Srcu Isusovome: »Ljubav, naknada, ispaštanje, to je dužnost, o kojoj mnogi ljudi ne će da znadu ni da čuju.«⁵⁰ Citirajući papu Pia XI koji je u enciklici »Misericordiam Redemptor« zavapio: »Kakovi ispaštajući obredi, mogu da utješe Krista, blaženo vladajućeg na nebu?«⁵¹, autor potiče na »život mrtvljenja i odricanja, život poniženja i boli, život usklađivanja u svemu svoje volje sa voljom Božjom, a što nije ništa drugo nego život svetosti na zemlji.«⁵²

Ili, kako kaže sv. Augustin: »Uzadiđmo iza Njega: i po manama i strastima svojim. Ako dakako tko od nas nastoji ih sebi pokoriti i navikne se stajati iznad njih, iz njih gradi sebi stepenicu, po kojoj može da se popne na više. Dignut će nas, ako budu ispod nas. Od naših mana pravimo sebi stepenicu, ako gazimo mane.«⁵³ Život po Božjim zakonima i po Isusovu primjeru donio bi na svijet ono za čim čovječanstvo žudi od pamtivijeka:

Kakav bi to divni život bio na zemlji, kad bi se u ovom Presv. Srcu sastali svi zavađeni pojedinci! Kakav bi to divan život bio na zemlji, kad bi se u ovom Presv. Srcu sastale sve zavađene obitelji! Kakav bi to divni život bio na zemlji, kad bi se u ovom Presv. Srcu sastali svi zaraćeni staleži! Kakav bi to divan život bio na zemlji, kad bi se u ovom Presv. Srcu sastali svi zavađeni narodi na zemlji!⁵⁴

3. Pobožnosti u čast Srca Isusova

Nadbiskup Stepinac je smatrao da je za revnije nastojanje oko spasenja duša sigurno najuzvišenija i najplodonosnija pobožnost Presvetom Srcu Isusovu. Naime sve ostale pobožnosti, pa i one Majci Isusovoj, samo su osobita sredstva i putevi da njima dodemo bliže Presvetomu Srcu Isusovu. Uočljivo je da je s osobitim žarom poticao na tu pobožnost kad je započeo progon Crkve u Jugoslaviji i objavljen rat religioznom opredjeljenju njenih stanovnika. Naime tada je sam još dublje shvaćao, pa i druge na to upućivao, da je Presveto Srce Isusovo »vidljivi simbol one nevidljive i vječne ljubavi, kojom nas naš Spasitelj neizmjereno ljubi. Iz te je ljubavi

49 *Propovijed*, br. 25, 89.

50 *Isto*, 89.

51 *Isto*.

52 *Propovijed*, br. 22, 77.

53 *Propovijed*, br. 29, 104; Brev. Fer. VI. post Oct. Asc. II. Noct.

54 *Propovijed*, br. 14, 51.

niklo sve ono, što je On poradi nas i za naše spasenje učinio, kao što je: Njegovo utjelovljenje, pregorka muka i smrt na križu, sv. Misa, Presveti Oltarski Sakrament, oprostjenje grijeha, naša sv. Crkva, sveti Sakramenti. K tomu svemu pridolazi i ova pobožnost sačuvana za vremena, kad ohladi ljudska ljubav za sve ono što je Božje.«⁵⁵

3.1. Utemeljenje pobožnosti u učenju Crkve

Najsnažnija nadahnuća za promicanje pobožnosti u čast Srcu Isusovu, uz razmatranje Svetoga pisma, osobito Evanđelja, nadbiskup Stepinac je primao iz poruka rimskih biskupa, koji su te pobožnosti željeli usaditi u Crkvi. On je njihove poticaje i prijedloge otvoreno prihvaćao i spremno provodio u djelo. Spomenimo pape, njihove enciklike i odredbe koje je Nadbiskup koristio u sastavljanju ovih, ali i drugih svojih propovijedi: Klement XIII,⁵⁶ koji je godine 1665. dopustio *Misu i Oficij Presvetog Srca Isusova*, Pio IX, koji je tu Misu i Oficij godine 1856. protegnuo na čitavu Crkvu, Leon XIII,⁵⁷ koji je u svojoj enciklici *Diuturnum illud*⁵⁸ preporučio pobožnosti u čast Srca Isusova, a enciklikom *Properante ad exitum*⁵⁹ godine 1899. odredio da se čitav ljudski rod posveti Presvetome Srcu Isusovu, Pio XI,⁶⁰ koji je enciklikom *Miserentissimus Redemptor*⁶¹ svetkovinu Presvetoga Srca Isusova uzdigao na čast svetkovine i naredio da se po svem svijetu na tu svetkovinu moli posebna naknadna molitva u čast Srcu Isusovu. Tu encikliku Nadbiskup obilno navodi u ovim propovijedima.⁶² Treba spomenuti i Pia XII s enciklikom o štovanju Presvetog Srca Isusova *Haurietis Aquas in gaudio (S radošću ćete crpiti vodu na izvorima Spasiteljevim)*, objavljenom 15. svibnja 1956. godine, čiji je sadržaj nadbiskup Stepinac također ugradio u svoje propovijedi.⁶³

Ti poticaji Petrovih nasljednika, koje je primao sinovskom odanošću i provodio pastirskom odlučnošću, doveli su ga do sljedećeg zaključka:

Vrhunski nas dakle poglavari Crkve, kao namjesnici Božji uče, da je štovanje Presvetoga Srca Isusova pobožnost skroz naskroz razumna i opravdana, skroz naskroz sveta, i po svojoj svrsi, i po svojim činima, i po svojim posljedicama. O tome svjedoče ne-

55 Okružnica (dalje: OK) *O pobožnostima Presv. Srcu Isusovu. A napose o velikoj devetnici prvih petaka u ovoj godini 1946*, br. 976/2. veljače 1946, *Službeni vjesnik zagrebačke nadbiskupije* (dalje: SVNZ), 32. (4. veljače 1946), br. 2–3, 20–21.

56 Klement XIII (Carlo della Torre di Rezzonico; Venezia, Italija, 7. 03. 1693 — Rim, Italija, 2. 02. 1769), papa od 1758.

57 Leon XIII (Giacchino Vincenzo Raffaele Luigi Pecci; Carpineto, Italija, 2. 03. 1810 — Rim, 20. 07. 1903), papa od 1878.

58 Enciklika pape Leona XIII »*Diuturnum illud*« (O autoritetu) objavljena je 29. 06. 1881. godine.

59 Bula Pape Leona XIII »*Properante ad exitum*« (Približavajući se kraju), kojom je 11. 05. 1899. godine najavio otvorenje jubilarne 1900. godine.

60 Pio XI (Achille Ratti; Desio, Lombardija, Italija, 31. 05. 1857 — Rim, 10. 02. 1939), papa od 1922.

61 Enciklika Pape Pia XI »*Miserentissimus Redemptor*« (Premilostivi Otkupitelj) iz 1928. godine.

62 Usp. *Propovijedi*: br. 11, 39; br. 23, 81; br. 24, 86–87; br. 25, 89–90; br. 31, 111–112.

63 Usp. *Propovijed*, br. 1, 3.

brojena obraćenja, o tome svjedoči sveta revnost duša, o tome svjedoči krasan duhovni napredak, gdje se ova pobožnost vrši i njeguje.⁶⁴

Snažano nadahnuće dolazilo mu je i iz objave Božanskoga Spasitelja sv. Margareti Mariji Alacoque.⁶⁵

U ovim propovijedima, ali i mnogim drugima, naveo je razloge štovanja Srca Isusova, koje, prema sv. Margareti Mariji Alacoque, svojim štovateljima obećaje sljedeće:

Ja ću im dati sve milosti potrebne njihovom zvanju; drugo, Ja ću darovati mir njihovim obiteljima; treće, Ja ću ih tješiti u njihovoj nevolji, četvrto, Ja ću im biti sigurno utočište u životu, a osobito u smrti; peto, Ja ću dati obilati blagoslov svemu što poduzmu; šesto, grijешnici će naći u Mom Srcu neiscrpivo vrelo smilovanja; sedmo, mlake duše postat će revne; osmo, revne duše prispjet će brzo do visokog stepena savršenstva; deveto, Ja ću blagosloviti kuće, u kojima se bude izvjesila i častila slika Srca Mojega; deseto, Ja ću dati svećenicima, štovateljima Srca Mojega, moć, da ganu i najtvrdja srca; jedanaesto, imena onih, koji budu širili ovu pobožnost, bit će upisana u Mom Srcu, i ne će se nikada više odatle izbrisati; dvanaesto, svemoguća ljubav Srca Mojega će svima onima, koji kroz devet prvih petaka u mjesecu za redom prime svetu Pričest, udijeliti milosti i ustrajnosti do konca; oni neće umrijeti u nemilosti i bez primitka svojih sakramenata, i Moje će im Božansko Srce u času smrti biti sigurno utočište.⁶⁶

3.2. Poticaji na pobožnost Srcu Isusovu i njihova provedba

Teološke sastavnice i poruke koje je podario u Litanijama Srca Isusova nadbiskup Stepinac je isticao ne samo kao navjestitelj nego i kao predvodnik i posvetitelj duša. Ta nastojanja odaju njegovu zagledanost u Isusovo Srce, srce Spasitelja svijeta, koje ga je krijepilo utjehom i nadom.

Preporučio je svećenstvu i sjemeništima 11. prosinca 1934. knjigu »Srce Isusovo i svećenstvo«, nazvavši je »zlatnom knjigom«, sa svrhom da »čitajući ju i razmatrajući crpe iz nje mnogo duhovne koristi i nađu obilne utjehe«.⁶⁷

Katoličku akciju u Nadbiskupiji zagrebačkoj posvetio je presvetom Srcu Isusovu,⁶⁸ a članovima društava Katoličke akcije preporučio je godine 1935. »zajedničku sv. Pričest« i »zajedničku posvetu Presv. Srcu Isusovu«.⁶⁹

64 *Isto*, 3.

65 Sv. Margareta Marija Alacoque (Lautecour, 22. 07. 1647 — Paray le Monial, 17. 10. 1690), svetica, redovnica, mističarka.

66 *Propovijed*, br. 1, 4.

67 *Preporuča se knjiga »Srce Isusovo i svećenstvo«*, br. 8476/11. prosinca 1934, *Katolički list* (dalje KL), 85. (13. prosinca 1934), br. 50, 618.

68 *Pravila Katoličke Akcije u Nadbiskupiji zagrebačkoj, Službeni vjesnik zagrebačke nadbiskupije* (dalje: SVNZ), 22. (8. siječnja 1935), br. 1, 14–16.

69 OK, O proslavi blagdana Srca Isusova kao Danu Katoličke Akcije, posveti Presv. Srcu Isusovom i sabiranju milostinje za Fond katoličke akcije, br. 190/10. lipnja 1935, KL, 86 (13. lipnja 1935), br. 24, 301–302.

Zanimao se za stanja vjerskih društava u župama, izričito za društva Srca Isusova,⁷⁰ te župskim uredima i samostanskim crkvama Zagrebačke nadbiskupije preporučivao pripremu Blagdana Srca Isusova.⁷¹

Tražio je obavljanje posveta, osobito obitelji i članova Katoličke akcije, jer »tko se punim srcem preda Isusu, Sinu Božjemu i Otkupitelju našem: tome je na vječno uskrnuće; tko se njemu u svojoj oholosti i nepravdi tvrdokorno protivi, tomu je na propast«. ⁷² Da je za obiteljsku obnovu držao vrlo primjerenima pobožnosti i posvete u čast Srcu Isusovu, posvjedočio je i posebnim pismom koje je godine 1939. uputio društvima Katoličke akcije, u kojem je istaknuo i ovo:

U svakoj hrvatskoj kući neka se stvori 'Božji kutić' urešen Raspelom, slikama Majke Božje i svetaca, osobito naših hrvatskih blaženika; pod zaštitom toga 'Božjeg kutića' neka se skupe svi članovi obitelji na pobožnu molitvu osobito po večerima, a po nedjeljama na molitvu i pobožno štivo; konačno neka se obitelji posvete predobrom Srcu Isusovu poznatom naročitom posvetom.⁷³

Pobožnosti u čast Srca Isusova promicao je i u davanju zadovoljštine za uvrede koje Bogu nanosi bezbožnički pokret. Tako je u pripremi Blagdana Srca Isusova godine 1936. odredio da se kroz tri dana »pred izloženim presv. Sakramentom mole ili pjevaju litanije presv. Srca Isusova«, potom »izmoliti 'Pomirnu molitvu'« i »podijeliti euharistijski blagoslov«. ⁷⁴

U akcijama protiv narodnih grijeha psovke i kletve, u kojima se »uz najbesramnije riječi veže ime Božje, ime Isusovo, krv i tijelo Isusovo i presveto Srce njegovo«, preporučivao je učlanjenje i djelovanje kroz Bratovštinu imena Isusova ili bratovštinu pod imenom »Vojska Srca Isusova protiv psovke i kletve«. Činio je to uvjeren da će vjernici koji žive po načelima ovih udruženja »postati i sami čisti hram Duha Svetoga«, a njihov dom, »Božji dom, iz kog se ne čuje kletva nego blagoslov i zazivanje imena Božjeg i presvetog Srca Isusova«. ⁷⁵

70 OK, *Poziv da župnici i upravitelji župa pošalju izvještaj o svim vjerskim društvima u župi*, br. 189/10. lipnja 1935, KL, 86 (13. lipnja 1935), br. 24, 301.

71 OK, *O proslavi blagdana Srca Isusova kao Danu Katoličke Akcije, posveti Presv. Srcu Isusovom i sabiranju milostinje za Fond katoličke akcije*, br. 190/10. lipnja 1935, KL, 86 (13. lipnja 1935), br. 24, 301–302.

72 *Okružnica (Ordinarija i Koadjutora) o katoličkoj štampi, zloj štampi i tumačenju Katoličke Akcije*, bez broja/Dan sv. Obitelji 1936, SVNZ, 23. (29. siječnja 1936), br. 1, 1–8; OK, *O godini obitelji*, br. 283/9. siječnja 1938, KL, 89. (13. siječnja 1938), br. 2, 22 — 23; OK, *Korizmena poslanica vjernicima*, br. 1334/3. veljače 1939, SVNZ, 36. (10. veljače 1939), br. 1, 1.

73 OK, *Hrvatski metropolita društvima Katoličke Akcije, Hrvatska Straža*, 11. (31. listopada 1939), br. 249, 5.

74 OK, *O zadovoljštini za uvrede koje Bogu nanosi bezbožnički pokret*, br. 81/Pr. /24. svibnja 1936, KL, 87. (28. svibnja 1936), br. 22, 277; usp. OK, *Zadovoljština za narodne grijeha*, br. 1969/31. siječnja 1942, KL, 93 (12. veljače 1942) br. 7, 82. Smisao zadovoljštine koju je Isus prikazao Ocu za grijeha čovječanstva i nadoknadu za ljudsku nezahvalnost prema Bogu, tako povezane uz čašćenje Srca Isusova, nadbiskup Stepinac je protumačio u *Okružnici o Žrtvi sv. Mise*, usp. OK, *O žrtvi Sv. Mise*, br. 1623/Gospa Lurdska 1938, SVNZ, 25. (22. veljače 1938), br. 1, 1–13.

75 OK, *O psovki i kletvi*, br. 139. /Pr. /23. lipnja 1937, KL, 88. (24. lipnja 1937), br. 26, 305–309.

Promicao je i pobožnosti i udruženja u čast Kristove muke. U tu je svrhu preporučivao Nadbratovštinu Počasne Straže Presv. Srca Isusova i pobožnost »Sveta ura«, koja se sastoji od molitve i razmatranja Gospodinove muke u Maslinskom vrtu, da se ublaži srdžba Božja, izmoli milosrđe za grješnike i pruži utjeha božanskom Spasitelju.⁷⁶

Duhovnu i moralnu obnovu hrvatskoga naroda prigodom 1300–te obljetnice veza Hrvata sa Sv. Stolicom nastojao je također provesti pobožnostima u čast Srcu Isusovu. Odredio je naime »da se u svim župskim i samostanskim crkvama kao i onim crkvama, koje imadu stalnog upravitelja, u mjesecu lipnju, gdje to prilike dopuštaju, obavi svakodnevna večernja pobožnost s litanijama Presvetog Srca Isusova pred izloženim Svetim Otajstvom ili barem ciborijem«.⁷⁷

Na Svijećnicu 1946. preporučio je raznovrsne pobožnosti Presvetomu Srcu Isusovu, osobito veliku devetnicu prvih petaka u mjesecu, koju mogu vršiti pojedinci sami za sebe, a »mogu je vršiti i zajednički pojedini staleži, kao što su mladići i djevojke, muževi i žene, starci i djeca tako, da je jedni staleži u župi svrše, a drugi započnu, ako bi bilo nemoguće, da je u nekoj župi ili zajednici vrše u isto vrijeme i iste godine svi vjernici«.⁷⁸ Osim toga, nije mogao ni htio prikriti radost nad saznanjima o takvim pobožnostima, pa je u istoj okružnici istaknuo sljedeće: »A meni će biti najveća utjeha i radost, kad budete, časna braćo, izvješćivali Nadbiskupski Duhovni stol o cvatu pobožnosti Presvetomu Srcu Isusovu u svim župama naše nadbiskupije, a osobito o vršenju pobožnosti devet prvih petaka u mjesecu«.⁷⁹

U Okružnici o posveti obitelji neoskrvnjenom Srcu Marijinu, koju su svi biskupi Jugoslavije objavili godine 1946, a potpisao je kao predsjednik Biskupske konferencije nadbiskup Stepinac, čitamo:

Srcce se smatra stjecištem osjećaja. Ono reagira na ljubav i mržnju. Postalo je simbolom najjačih čuvstava. Srce je Božje Majke postalo žarište i odraz najsvetijih osjećaja, što su ikada pokretali čovječjom nutrinom. Nadasve od onog časa, kad je Nebeska Majka u prečistom krilu zanjela Utjelovljenu riječ, odsjev Očeve Mudrosti i Svetosti. Marijino je Srce, zaokupljeno velikom tajnom utjelovljenja Sina Božjega i djelom ljudskog otkupa, s ljubavlju sabiralo sve, što se odnosilo na ovu otkupiteljsku tajnu (Luka 2, 19).⁸⁰

Tumačeći u Litanijama Srca Isusova taj suodnos Srca Isusova i Srca njegove djevičanske Majke, nadbiskup Stepinac je istaknuo da je Isus u tjelesnom pogledu sve primio od svoje djevičanske Majke. Vrijedi i obratno: u moralnom, u vrhunarnom pogledu Srce Djevice–Majke bilo je odraz Srca Sina Božjega, Njegova živa slika. Iz toga najtješnjeg suodnosa Srca Isusova i bezgrješnoga Srca njegove

76 OK, *Preporučuje se: »Nadbratovština Počasne Straže Presv. Srca Isusova« i pobožnost »Sveta Ura«*, bez broja/3. travnja 1938, KL, 89. (7. travnja 1938), br. 14, 166.

77 OK, O završnim svečanostima prigodom 1300–te godišnjice veza Hrvata sa sv. Stolicom, br. 4624/12. svibnja 1941, KL, 92 (23. svibnja 1941) br. 20, 243.

78 *Isto*, 20.

79 *Isto*, 21.

80 OK, *Posveta obitelji neoskrvnjenom srcu Marijinu*, Br. 34/BK, Zagreb, 27. kolovoza 1946.

Majke naš Blaženik Marijinu osjetljivost za siromašne i grešnike prepoznaje u Isusovu djelovanju, u njegovoj osjetljivosti za tjelesnu bijedu i njegovoj žurbi da liječi čudesnim ozdravljenjima.

Osvjedočen da je zavjet dan Bogu teška obveza koja bi, ako se ne izvrši, mogla biti izvor Božje opomene, zahtijevao je da se obavljaju pobožnosti u čast Krvi Kristove, »iscijedene do posljednje kapi iz Presv. Srca, kopljem probodena na drvetu križa«⁸¹ i da se ispuni zavjet Hrvatskog sabora iz godine 1739. dan u nadi za oslobođenje od kuge u Ludbregu — da se »gdje se štuje na spomen dogođenog čuda Krv Kristova, izgradi kapelica u obliku kapelice Isusova groba«.⁸²

A u nastojanju da vjernici dublje shvate smisao pobožnosti Srcu Isusovu i u njemu nađu neiscrpivo vrelo smilovanja, preporučio im je i čitanje »Glasnika Presvetog Srca Isusova«, koji svojim sadržajem dokazuje »da je opravdana vjera i pozdanje našega puka u Presv. Srce Isusovo«.⁸³

Na kraju valja naglasiti kako je kardinal Stepinac u svim svojim pastoralnim nastojanjima odavao čovjeka Crkve i Euharistije. Stoga ne čudi da je bio duboko svjestan da je, kako reče i kardinal Ratzinger, »pashalno otajstvo korijen i objekt dubljega šovanja Srca Isusova«,⁸⁴ a ono se svakodnevno posadašnjuje u Crkvi.

4. Zaključne misli

Pogled na Srce Isusovo u vjeri nadbiskupa Stepinca otkriva nam njegovu jasnoću zrenja ljudskoga života, koji se ostvaruje u povijesti spasenja od stvaranja svijeta do Isusova konačnog dolaska. Premda u njegovu nauku prevladava pogled na povijesnoga Isusa, njegova tumačenja Litanija u čast Srca Isusova omogućuju otkrivanje jasno i cjelovito protumačene istine katoličke vjere, osobito s obzirom na Kristovo božanstvo i njegovo čovječstvo te njegovu presudnu ulogu u spasenju ljudskoga roda. Kristovo poslanje i dovršenje djela otkupljenja ljudskoga roda očitovanja su osobite Božje ljubavi koju simbolizira Srce Sina Božjega, vrelo svetosti i kreposna života.

Nadbiskupov način izlaganja tih istina, jasan i biblijski utemeljen, te njegova osobna pobožnost Srcu Isusovu omogućuju zaključiti da su pobožnosti Isusovu Srcu i moljenje Litanija Srca Isusova kadri oblikovati živu i nepokolebljivu vjeru u to Srce.

Da bi govor o Stepinčevu pogledu na pobožnost Srcu Isusovu bio što cjelovitiji, prikupljene su i istražene njegove misli izgovorene ili napisane u brojnim propo-

81 *Propovijed*, br. 7, 24.

82 OK, *Zavjetna kapelica u Ludbregu*, br. 5339/26. lipnja 1940, KL, 91 (4. srpnja 1940) br. 27, 317–318; usp. *Propovijed preuzv. Nadbiskupa na blagdan Presvete Krvi Kristove*, 3. srpnja 1941; Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački, *Propovijedi, govori, poruke 1941. — 1946, nav. dj.*, 32–34; *Propovijed na blagdan Krista Kralja u prvostolnoj crkvi prigodom zavjeta Zagrebačke nadbiskupije*, 29. listopada 1944, nav. dj., 236–239.

83 *Propovijed*, br. 7, 26.

84 Usp. Fuček, I., *Moralno-duhovni život, svezak peti, Bogoštovlje molitva*, Split, 2006, 293.

vijedima i dokumentima koji tvore dio njegove duhovne baštine. Oni čitatelja i istražitelja uvjeravaju da je rijetko koji teolog u Crkvi u Hrvata uspio u tako jednostavnom prikazu, kroz izričitu proročko — biblijsku viziju predočiti smisao i svrhu pobožnosti u čast Presvetog Srca Isusova kako je to učinio bl. Alojzije Stepinac. Stoga je time veća vrijednost njegovih propovijedi na Litanije Srca Isusova, jer pomažu spoznati zbilju ljubavi kojom Isus može ražariti i današnjega čovjeka i odvratiti ga od pretjeranog zanimanja za zemaljske stvarnosti, te obogaćujući njegov svjetonazor božanskim sadržajima, dovesti ga u slavu neba.

An Analysis of Blessed Aloysius Stepinac's Homilies on the Sacred Heart of Jesus

Juraj Batelja

Summary

The Archbishop of Zagreb, Aloysius Stepinac, during his imprisonment at Lepoglava, compiled a collection of his homilies under the title, »Homilies on the Sacred Heart of Jesus.« The purpose of this article is to present an analysis of the theological thoughts and pastoral encouragement which mark this series of homilies. They bear the insignia of the time in which they were written, a characteristic style and singular language, the structures of which are examined and put forward as is also the autobiographical recognizability of the author himself.

An analysis of the content of the homilies brings to the fore the author's vivid faith in Jesus, the incarnated Word of God, His relationship to the Heavenly Father and His obedience to the Father's will which is central to His mission in salvation history, casting a new light upon temporality and eternity.

Although Archbishop Stepinac was forcibly separated from his flock, and although theological sources were not made available to him during his incarceration, still he left the Church with a legacy meriting scholarly examination and which serves as a mainspring for our devotion to the Heart of Jesus. It also provides a fountain of valuable resources for pastoral work. The homilies, aside from spreading the glory of God, also make known to us the Archbishop's response to the call to Christian perfection, for it is »through devotion to the Heart of Jesus and through recitation of the Litanies of the Heart of Jesus that we give form to our faith in the Heart as a sign of God's love for man«. Also, they pave our way for achieving sanctity and attaining the glory of Heaven.

Key words: the incarnation of Christ, the revelation of God as Father, Jesus' divinity and humanity, man — an image of God, Jesus' mercy, human ingratitude, Heart of Jesus, a sign of love, litanies and devotions in honour of the Heart of Jesus